

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

Crim de Germania
Josep Lozano

Elaborades per:
Vicent Ferrer

ELS NOSTRES AUTORS

bromera

A. EL TEMPS DE LES GERMANIES

1. Població i societat

A l'inici del segle XVI, la població del conjunt de les terres valencianes es calcula que es trobava al voltant del mig milió de persones. Segons el cens de població fet l'any 1418, a la ciutat de València es comptabilitzaven un total de 8.000 focs, és a dir, un màxim de 40.000 individus, si multipliquem cada foc per cinc habitants. Un poc més tard, l'any 1483, la xifra de focs havia augmentat fins als 15.000, que traduït a valors absoluts es devia situar al voltant dels 75.000 habitants. Aquesta quantitat pot semblar reduïda, però, poques ciutats espanyoles del moment la devien superar. De fet, a la darrerria del segle XV, ciutats com Barcelona no tenien més de 30.000 habitants, per posar un exemple de ciutat gran. I, en terres valencianes, Xàtiva no devia tenir més de 10.000 habitants i la resta mostraven índexs de població bastant més minsos, pel fet que encara es notaven els efectes negatius de pestes recents, especialment la de l'any 1348.

La distribució de la població per grups o estaments socials no desentonava amb la resta del territori peninsular, amb una estructura clarament piramidal integrada per:

- La capa aristocràtica i la noblesa, la part més alta de la societat. En conjunt no devien ultrapassar el dos per cent del total de la població, però són els grans propietaris i terratinents, amb una gran quantitat de vassalls al seu servei.
- A continuació se situava l'estament eclesiàstic, prou nombrosos, per cert, amb diferències de renda importants entre els membres de l'alta jerarquia eclesiàstica i el clergat de poble. Al respecte cal recordar que la religiositat dels valencians era molt gran, com demostra el fet que, en els deu

primers anys del segle XVI, a la ciutat de València es van establir cinc convents nous: el de Jerusalem, el del Socors, el de l'Encarnació, el del Remei i el de l'Esperança.

- Descendint en l'escala social apareix una capa burgesa, amb rendes procedents de les terres, la indústria o el comerç i, uns quants graons per davall, un grup de menestrals bastant nombrós. Ací hem de fer esment al fet que la situació dels artesans de la ciutat de València es va agreujar molt per la decadència industrial i mercantil, i per la repressió que van patir els diversos gremis com a conseqüència del moviment agermanat.
- Finalment, hi trobem una base molt ampla formada per una massa camperola que s'escampa arreu del territori.

A més de la distribució per grups socials, la població estava repartida, segons les creences religioses, en els tres grups següents, que convivia més o menys pacíficament amb algun sobresalt de tard en tard –manifestat en forma d'assalts a les moreries:

- Els cristians vells –representants de la creença dominant i de més prestigi– ocupaven fonamentalment les ciutats i les viles, especialment l'Horta de València, la Plana de Castelló, les Riberes del Xúquer i les hortes d'Alacant, Elx i Oriola.
- Un segon grup, que en conjunt suposava al voltant d'un terç del total de la població, va ser el dels mudèjars, transformats posteriorment en moriscos o cristians nous. Ocupaven els secans, encara que també estaven presents a les terres regades, especialment a l'horta de Xàtiva i la de Gandia. De manera general predominaven a les terres senyoriales laiques, eren poc nombrosos als llocs de jurisdicció reial i, menys encara, als senyories eclesiàstics.

–El tercer grup religiós era el dels jueus. Formaven un nucli important dins la burgesia mercantil, encara que, a la darreria del segle xv, van patir un fort retrocés per l'ordre d'expulsió, la qual cosa va produir un descens notable dels mercaders.

2. Aspectes econòmics

L'agricultura valenciana del moment, com passa als nostres dies, estava molt diversificada. Fent un recorregut de nord a sud, hi havia, en primer lloc, unes comarques especialitzades en la producció de blat i una certa importància de la ramaderia, encara que la major producció del sector primari corresponia a l'aprofitament forestal, especialment de fustes destinades a Barcelona i a les drassanes litorals de Vinaròs. En la resta de la zona castellonenca, així com a l'interior valencià, es produeix una clara ampliació del terreny ocupat per la vinya, que contrasta amb la reculada paral·lela que s'observa en les terres dedicades a les oliveres.

Pel que fa a l'àrea central, a les comarques de l'Horta i de les Riberes del Xúquer, s'imposa de manera progressiva el conreu de la morera, base de la indústria sedera. També hi ha una certa especialització de produccions, en especial a l'horta de Gandia, que es dedica a l'obtenció de sucre. Un altre producte que s'implanta a poc a poc entre els competidors del regadiu és l'arròs. I no és aliena a aquesta situació la creació i ampliació de séquies que aprofiten l'aigua del riu Xúquer.

Finalment, més cap al sud abunden la ramaderia i la fruita seca. La degradació va augmentant i, a les comarques més meridionals, amb una climatologia més adversa i una manca generalitzada d'aigua, trobem com a generadors de riquesa l'espart i el cànem.

En aquests moments ja és visible la desigualtat entre les terres de secà i les de regadiu. Les primeres solien ser més autosuficients, més autàrquiques, mentre que les terres regades encaminaven la producció cap als nuclis urbans veïns o cap a la venda i l'intercanvi comercial, malgrat les deficiències en les xarxes viàries i el transport.

No podem oblidar que una agricultura i una ramaderia com les valencianes, riques i pròsperes, no estaven mancades de períodes d'escassetat, que es traduïen en fam i morts. Quan s'esdevenia una fallida en l'aprovisionament de blat, el comerç marítim amb la Mediterrània o el Bàltic i la proximitat al litoral podien alleugerir el problema amb més facilitat que no a les zones de l'interior. Si la manca era de carn, calia acudir a les terres d'Aragó, de Mallorca o de Castella per a intentar eixir de les estretors.

Quant a la indústria, que quasi sempre estava en mans dels cristians vells, el conflicte de les Germanies va suposar un moment de clara decadència, especialment per al sector seder. El pas del temps mostrava, ben a les clares, un augment de les exportacions de seda en brut i, com a conseqüència, els telers locals sofrien una recessió, agreujada per la competència que suposava el treball clandestí a les terres de l'interior. A l'Alcoià i Bocairent es va desenvolupar la indústria drapera. A més del treball de la seda, cal fer esment del treball amb la pell, els mobles, les fàbriques de paper, de forta tradició en algunes zones, i la producció editorial. A més, no podem oblidar els treballs de ceràmica a Manises, en mans de cristians vells, dedicats a la fabricació de peces de qualitat, així com la fabricació de rajoles barates, en mans dels moriscos, centrada a Mislata.

Pel que fa a l'activitat comercial, es pot fer una reconstrucció tant de les importacions com de les exportacions, es-

pecialment de València. Dels seus ports eixien productes com ara el sucre, que passava des de Gandia fins al sud de França i des d'allà es redistribuïa per tot Europa. Des del Maestrat s'exportava la llana destinada a la fabricació de draps a Itàlia, mentre que la llana castellana també es distribuïa per tota la Mediterrània. L'altre producte important que eixia dels ports valencians era la ceràmica, que es destinava també a la resta del continent. D'altra banda, a la ciutat de València arribaven, des dels ports valencians, vi, cereals i garrofes del nord, mentre que del sud procedien sabó, sucre, seda, mel, cuiros, ametles, figues, panses i un llarg etcètera. Però no sols venien productes valencians, també la ciutat de València donava entrada a suro, carbó, fusta, pinyons i esclaus procedents de Catalunya. Per la seua banda, de les terres mallorquines solien venir formatge, oli, sabó, cansalada i esclaus. Els ports castellans de la Mediterrània ens proporcionaven blat, peix, cuiros i dàtils, sobretot. Finalment, de la zona francesa mediterrània feien l'entrada teles, paper i objectes de luxe, i d'Itàlia venien, bàsicament, paper, manufactures industrials, espècies i cereals.

3. Aspectes artístics

En l'àmbit de la creació artística, a banda de la seua importància intrínseca, la ciutat de València assoleix un paper cabdal, en ser la porta d'entrada de les influències italianitzants als territoris de l'antiga corona d'Aragó.

Aquestes influències s'oposaven al gòtic flamíger, que estava vigent en el conjunt de les terres peninsulars, i que, pel que fa a l'arquitectura valenciana del final del segle XV i la primeria del segle XVI, va produir, de la mà de Pere Comte, l'arquitecte més influent d'aleshores, algunes de les creaci-

ons més significatives del patrimoni arquitectònic valencià. Obres seues són la Llotja, destinada als mercaders. L'edifici va ser bastit en només setze anys, entre el 1482 i el 1498, i és, possiblement, un dels principals monuments del gòtic civil europeu, amb un saló quadrangular de columnes de dimensions grandioses (35 per 21 metres). Aquest edifici fou ampliat, entre el 1506 i el 1548, amb l'afegit del Consolat del Mar, que manté la traça gòtica, encara que ja mostra una gran decoració de clara influència italiana.

L'any 1481 es va encarregar al mateix arquitecte la construcció del Palau de la Generalitat del Regne de València del qual va fer el pati i part de les dues primeres plantes, encara que l'edifici va ser reedificat a partir de l'any 1510 per dos arquitectes més. Pere Comte també va iniciar, l'any 1498, les obres de l'edifici de la Universitat, dos anys abans que arribara la butlla papal, i quatre abans que ho fera el privilegi del rei Ferran, que es retardà fins l'any 1502.

El darrer gran edifici públic que es va construir a la capital al final del segle xv va ser el destinat a les drassanes, amb la finalitat de protegir els utensilis i les fustes necessaris per a la construcció naviliera.

Respecte a les obres particulars, les primeres mostres d'arquitectura amb clares traces italianes es van donar al palau de Jeroni de Vic, allà per l'any 1510, tot i que, malauradament, no han perdurat fins als nostres dies. Però sí que cal ressenyar que, a partir d'aquell moment, els palaus gòtics senyorials comencen a incorporar portalades renaixentistes.

Quant a la pintura valenciana del final del segle xv, tot i que, fins aleshores, aquesta estigué marcada per la influència dels pintors de tradició flamenca, és important l'entrada, al darrer terç del segle, dels pintors italians Pagano i Leocadi, que es poden catalogar com a preraphaelites i que van influir

clarament en els pintors valencians, de manera especial en Roderic d'Osona. També Vicent Macip, valencià però format a Itàlia, és un representant de les tendències prerafaelites. De tota manera, generalment, s'ha considerat que les formes italianes de la pintura van ser difoses per Fernando Yáñez de la Almedina i Fernando de los Llanos, deixebles de Leonardo da Vinci, arribats a València l'any 1506 i que van pintar dotze llenços per a les portes de l'altar major de la Seu. Les seues influències es veuen en autors com ara Nicolau Falcó i Pere Cabanes. Però tampoc és totalment certa l'afirmació que els dos Fernandos van ser els que realment van capgirar la balança de la nostra pintura cap al Renaixement italià, ja que cal recordar que ja feia trenta anys que teníem a les nostres terres altres pintors italians, més concretament de l'escola de Ferrara i de Pàdua.

4. El moviment de les Germanies

En el trànsit de la baixa edat mitjana i l'entrada en els temps moderns, té lloc un seguit de conflictes, entre els quals se situa la guerra de les Germanies valencianes, rebel·lió que s'esdevingué al llarg del quadrienni 1519-1523. Així, cal recordar, la Guerra Civil a Catalunya (uns anys abans, entre el 1462 i el 1472), o les lluites entre els partidaris d'Isabel i els de Joana la *Beltraneja*, aspirants a la corona de Castella (1475-1479) o les més contemporànies, com van ser les Germanies de Mallorca (1520-1523) o les Comunitats de Castella (1520-1521). En aquest darrer cas, malgrat ser esdeveniments que es desenvolupen al mateix temps i que coincideixen en el fet de ser un enfrontament amb la noblesa, aliada de la monarquia absoluta, les Comunitats de Castella i les Germanies de València no arribaren a fer un front comú, entre altres raons, perquè la lluita

dels comuners mostra un caràcter més polític que les nostres Germanies, que presenten uns trets més socials.

Entrant ja a l'estudi de les Germanies, en primer lloc, cal dir que no estan totalment resolta els interrogants sobre les seues causes i conseqüències, però sí que es poden apuntar alguns dels motius que intenten explicar per què s'encén el foc de la revolta. Entre altres destaquen:

- El desplaçament de les rutes comercials marítimes. El recent descobriment de les terres americanes va comportar un transvasament de les rutes comercials tradicionals. Així, a poc a poc, el pes dels intercanvis amb el nou continent féu declinar les rutes clàssiques que travessaven la Mediterrània.
- Una crisi de subsistències a la ciutat de València, generadora de malestar entre les classes més desposseïdes de la societat. La fam sempre afecta en major mesura els més necessitats. De fet, ja plovia sobre mullat en acumular-s'hi les calamitats. Dos anys abans, el 1517, el riu Túria havia inundat la ciutat.
- Una epidèmia de pesta sobre la ciutat. La por de morir va provocar una fugida dels qui tenien un altre lloc on residir. Gran part de les autoritats locals optaren per eixir de la capital, i això va ocasionar un buit de poder momentani.
- Les freqüents incursions de pirates procedents del nord d'Àfrica, que devastaven les zones litorals. Els atacs de Barba-rossa a la ciutat de Cullera van fer que el rei Ferran autoritzara, l'any 1503, l'armament dels gremis valencians, pel tal que cooperaren en la defensa del territori. El darrer atac abans de l'esclat de les Germanies es va produir l'any 1518, quan Barba-rossa saquejà Xilxes.
- Els indicis que pronosticaven una situació de crisi per al sistema de producció gremial, donat l'increment del

treball lliure, no sotmés al control estricte de l'organització gremial.

–El recurrent problema de les bandositats dins del grup nobiliari.

–Unes relacions sempre en tensió entre els senyors i els camperols que treballaven les seues terres.

–L'intent, per part de la monarquia, d'un control més ampli del poder municipal, especialment en la tria de les autoritats locals.

La Germania és un moviment social plantejat en els orígens per l'artesanat de la ciutat de València, que preconitzava una unió efectiva entre els seus membres, tot seguint moltes de les idees que inspirava l'obra de Francesc Eiximenis sobre l'ordenació de la cosa pública. D'altra banda, la ideologia agermanada fonamentava les seues arrels en l'evangeli i, de fet, la seua institució de govern, els Tretze, volia simbolitzar els dotze apòstols i Jesucrist. Ara bé, les Germanies no van ser homogènies al llarg de tot el territori valencià. Els interessos dels agermanats urbans no coincidien amb els interessos dels agermanats sotmesos al règim senyorial de les zones rurals. Els primers plantejaven, des del punt de vista econòmic, un proteccionisme de la producció interna enfront de les manufactures estrangeres, així com una aturada de les tesis mercantilistes. Les seues aspiracions polítiques passaven per la «democratització» del municipi mitjançant l'enfortiment del Consell General, així com la presència de l'artesanat entre els jurats de la ciutat, és a dir, demanaven participar en el govern i en l'administració municipals. Per la seua banda, els agermanats de l'àmbit rural tenien poques pretensions, però aquestes implicaven un canvi radical en la seua situació, ja que només demanaven la supressió del feudalisme i del règim senyorial, que no és poca cosa.

Pel que fa a l'evolució dels fets, aquesta va ser la següent: quan es va produir la mort del rei Ferran II, l'any 1516, la ciutat de València va plantejar al nou monarca, Carles V, que encara es trobava a Flandes, la seua oposició al sistema d'elecció dels regidors municipals. Posteriorment, en coincidir, l'any 1519, la crisi de subministraments, la pesta i les incursions dels pirates, va aparèixer un buit de poder a la ciutat, que va ser aprofitat pels gremis per a plantejar un programa reivindicatiu basat en la reforma de la justícia i en la introducció de representants dels gremis en el govern municipal i en l'administració de la justícia.

Aquell mateix any, el dia 4 de novembre, una comissió va proposar a Carles V el reconeixement legal de la Germania. A canvi, el braç reial de les Corts acceptaria que el nou monarca jurara els furs per delegació, és a dir, sense estar present en la sala on es feia el jurament. Una vegada legalitzada la Germania es va fer necessària la seua organització. Es va establir la Tretzena o Junta dels Tretze, una representació dels gremis, que havia estat triada per sorteig, amb una durada anual. Però la possibilitat que el rei votara per delegació no va ser acceptada per la noblesa, que ho considerava un atemptat als furs. També s'hi van oposar la burgesia adinerada i les minories de privilegiats, que van contraatacar l'avanç popular, tot enviant al rei missatges que demanaven la seua presència a València per a celebrar Corts i la legalització de la Germania.

Un poc més tard, el 4 de gener de 1520, el rei va manar la dissolució de la Germania, encara que els Tretze no la van acceptar. Però aquesta alegria va durar poc als privilegiats, perquè, al final del mateix mes, el monarca va revocar la disposició del dia 4 i va enviar el cardenal Adriano d'Utrecht a València per a tractar el tema del jurament de fidelitat dels braços. Aleshores, els Tretze van creure que eren més forts del

que en realitat eren, i s'organitzaren militarment, pensant, fins i tot, que entrarien a formar part del govern municipal mitjançant el nomenament d'un jurat menestral.

Per la seua part, Carles V va nomenar Diego Hurtado de Mendoza virrei i va enviar un llistat dels components del govern municipal en el qual no hi havia cap menestral. La missió del virrei era triple: obtenir el jurament del braç reial, imposar el llistat enviat pel monarca i suprimir la Junta dels Tretze. Tot un seguit de pretensions que deixaven ben a les clares que les demandes agermanades estaven fora de lloc, havien fracassat en el seu intent i no restava un altre remei que iniciar la resistència.

El dia 16 de maig, les unitats militars agermanades es fan les ames del carrer a València, en un intent de pressionar les eleccions municipals. La reacció de la noblesa va ser aliar-se amb el virrei i intentar dissoldre les Germanies. Com que la correlació de forces era favorable als agermanats, el virrei optà per fugir a Xàtiva i els agermanats, donada la situació de buit de poder, ocuparen càrrecs destinats a altres estaments.

A més, el moviment agermanat no va quedar circumscrit només a la capital, sinó que, aprofitant la carta enviada pel rei on s'autoritzava la creació de les Germanies, va aconseguir que en altres localitats feren la seua aparició més germanies, depenents de la capital, amb una estructura similar.

En un intent per evitar l'enfrontament bèl·lic, els agermanats enviaren el germà del virrei, el marquès de Sanet, per a negociar a Xàtiva. Però el virrei es va mantenir ferm en la seua posició: volia la dissolució dels Tretze, la dimissió dels jurats i la deposició de les armes. En aquesta tessitura, la resposta dels agermanats va ser la violència –l'atac a les cases dels nobles i la destrucció de títols de propietat–, per la qual cosa no hi havia possibilitats d'arribar a cap acord i la guerra estava ja servida.

Els enfrontaments es van produir al nord i al sud de la capital. En el primer cas, l'objectiu dels agermanats era consolidar la seua posició, tot dominant la Plana de Castelló. En aquest front septentrional, les forces al càrrec de Miquel Estellers estaven integrades per uns 2.000 homes i, encara que en un primer moment van assolir algun triomf, la derrota dels agermanats es va consumir el 4 de juliol de 1521, a Orpesa. Arran de la derrota i a corre-cuita, es va mal armar un segon exèrcit que va ser vençut el 18 de juliol a Almenara, amb la qual cosa el front del nord va resultar un fracàs estrepitos per a les tropes agermanades.

Pel que fa al front meridional, aquest va estar dirigit, en un primer moment, per Joan Caro, encara que ràpidament, donada la seua ineptitud, va ser substituït per Esteve Urgellés. Tenia un objectiu molt clar: el domini del castell de la ciutat de Xàtiva, cosa que s'aconseguí el 14 de juliol de 1521, encara que Urgellés va morir en l'enfrontament. Aleshores, es va situar Vicent Peris al capdavant de les tropes i, el 23 de juliol de 1521, aconseguia la victòria agermanada més significativa: la conquesta de Gandia.

Però l'excés de confiança per aquest triomf va portar els agermanats a no aprofitar el bon moment, sinó que es van dedicar a saquejar la Canal de Navarrés. I quan intentaven la conquesta de la ciutat d'Oriola, van patir una gran desfeta a mans del marquès de Vélez, el 29 d'agost de 1521. Vicent Peris va retornar a València, en un intent d'evitar la capitulació de la ciutat, però el seu exèrcit va ser derrotat a Morvedre i es va veure obligat a fugir cap a Xàtiva. A la fi, la capital valenciana es va rendir el 14 d'octubre. Com a conseqüència van dimitir els jurats menestrals i els artistes i es va triar una nova composició on només figuraven nobles i ciutadans. Cal dir que, prèviament, des de la primeria del mes de juliol i

paral·lelament als enfrontaments, la ciutat de València havia iniciat el camí de retorn cap a la submissió a la monarquia, i en acabar el mes ja s'havia produït la dimissió dels Tretze, mentre la ciutat passava a ser Governada pel marquès de Sanet.

Vicent Peris va fer el darrer intent per reviscolar la Germania tornant a València, però va morir el 4 de març de 1522. Aleshores, només van quedar les ciutats de Xàtiva i Alzira com a nuclis de resistència, moment en què va destacar la figura enigmàtica de l'Encobert, un suposat descendent dels Reis Catòlics, que va morir ràpidament, al maig de 1522 a Burjassot. Tot l'episodi finalitzarà al desembre en produir-se la rendició de Xàtiva el dia 5, i dos dies més tard, la d'Alzira.

Pacificada la situació, vingué la repressió subsegüent del moviment agermanat, que va tenir dues fases molt clares. Una primera, la practicada pel virrei Diego Hurtado de Mendoza, va ser efímera i va mostrar un caràcter certament moderat. Per contra, la segona fase, la portada a terme per Na Germana de Foix, va ser de major duració i tan implacable que va arribar a l'extrem d'anul·lar les mesures de gràcia que havia atorgat el seu predecessor en el càrrec, Diego Hurtado de Mendoza.

Com a conseqüència, es va produir una intensa persecució i constrenyiment sobre els individus implicats en el moviment. Se sap que, de 800 persones jutjades, un total de 150 van ser executades, alhora que uns 1.000 acusats van ser des-terrats sense judici. Aquestes xifres, ja de per si cridaneres, no van augmentar per la gran fugida d'agermanats l'any 1524.

Més important encara que l'actuació sobre les persones va ser el component econòmic de l'acció repressora. Es va produir una confiscació de béns difícilment quantificable, a banda de la coneguda compensació monetària que es va

exigir per a obtenir el perdó dels delictes. Així, per exemple, per a donar l'amnistia, la monarquia va demanar a València 200.000 ducats; a Xàtiva, 30.000; o a Alzira, 15.000. Pel que fa als senyors, aquests també van exigir indemnitzacions als vassalls que residien en les seues terres.

Fins i tot després del perdó general, que va arribar l'any 1528, encara es van produir a València 106 excepcions, i, en una data tan tardana com l'any 1542, encara no havien acabat les confiscacions dels béns dels agermanats, que, no cal recordar, sempre anaven a parar a les arques reials.

A tall de conclusió, cal dir que cap dels objectius previstos pels agermanats es va aconseguir, per la qual cosa el moviment només es pot qualificar d'intent fallat de canvi social. En els primers moments, els agermanats van adoptar una posició dialogant i de respecte de la legalitat. La seua intenció era participar en el sistema existent. Més endavant, però, trencat el diàleg amb el virrei, van passar a una fase més radical de contingut clarament antifeudal i anticlerical, que va posar en entredit el sistema social i econòmic vigent.

Les conseqüències van ser òbvies: l'artesanat va ser marginat del govern municipal i només es mantingué al Consell General de la ciutat. Els gremis seders i tèxtils foren els més castigats, ja que es va ofegar els menestrals sota la pressió de les minucioses reglamentacions gremials que impedièren la flexibilitat de la producció i la comercialització dels articles. A la València postagermanada es veu clarament el triomf senyorial i tot el que portava darrere, entre altres aspectes la castellanització idiomàtica de les classes dirigents que, passant-se a parlar l'idioma del poder central, li demostraven l'adhesió, alhora que es distanciaven, també lingüísticament, de les classes populars locals, que havien gosat d'enfrontar-s'hi. Així, el valencià fou emprat per les classes inferiors, ja que era l'única

llengua que coneixien, i no fou defensat per una burgesia que, acceptant el triomf senyorial, no va tenir un altre desig que desclassar-se i ennoblir-se socialment. És més, des de llavors volgué competir amb la mateixa noblesa en l'adquisició de la riquesa que, aleshores, es basava fonamentalment en la producció agrària, per a així, en lloc d'apostar pels valors de l'esforç i l'augment de la producció, assumir el *modus operandi* dels senyors i entrar en el procés que portara els seus membres a viure de rendes. S'observa també un intent de passar a residir a la ciutat de València i acostar-se als cercles del poder: a la cort de la virreina i el duc de Calàbria, molt més enlluernadora i cortesana que la dels anys anteriors.

La Germania va deixar plantejada també la qüestió de la minoria morisca. De fet, l'Església va considerar que tenien plena validesa els batejos forçats que s'havien portat a terme durant la revolta per part dels agermanats i, més endavant, Carles V, ja l'any 1535, va obligar els moriscos a decidir entre la conversió o l'emigració. Encara que alguns es van rebel·lar, com va ser el cas dels habitants de les terres de la Serra d'Espadà, tots van ser sotmesos. Podríem dir que, en teoria, havia desaparegut el problema religiós, encara que molts eren cristians només de nom, ja que al seu interior seguien tenint ànima de musulmà. Com que el perill turc es mantenia, ràpidament esdevingueren una mena de «quinta columna» dins del territori, la qual cosa no deixava de ser un problema latent per a la convivència.

Per a completar el panorama, encara que s'havia produït una igualtat de drets davant dels cristians vells, en el fons es mantenia una segregació, en diferenciar entre cristians nous i cristians vells. Perquè, no ens enganyem, aquest darrer col·lectiu no acabava de veure amb bons ulls la possible ascensió social del creients nous.

B. CRONOLOGIA APROXIMADA DEL MOVIMENT AGERMANAT

- juliol-agost de 1519 Pesta a la ciutat de València.
- 12-7-1519 Primera convocatòria de Corts per part del nou rei Carles V. Pròrrogues successives fins al mes de gener de l'any següent.
- 4-11-1519 Primera ambaixada dels agermanats davant del Rei.
- 7-11-1519 Comença el moviment de les Comunitats a Castella
- 25-11-1519 Ratificació per part del rei del perquè els gremis pugen armar-se.
- 2-12-1519 Ambaixada i missatge dels nobles a l'emperador Carles V.
- 28-12-1519 Nomenament dels tretze síndics.
- 4-1-1520 Ambaixada dels nobles davant del Rei. Retractació del monarca de les primeres concessions que havia fet.
- 15-2-1520 Carta del Rei en contra dels agermanats. Enviament del cardenal de Tortosa i Misser Garcés.
- 19-2-1520 Manifestació pública per part dels agermanats del seu poder militar (8.000 homes armats).
- 10-4-1520 Nomenament de Diego Hurtado de Mendoza com a virrei de València.
- 24-4-1520 Prohibició de l'agermanament per part dels Jurats.
- 21-5-1520 Entrada de Diego Hurtado de Mendoza a València.

- 26-5-1520 Eleccions de Jurats amb el nou sistema de tria.
- maig de 1520 Aldarulls populars: alliberament del presoner Anton Pavia. Assalts a cases d'autoritats diverses.
- 6-6-1520 Carta al Rei, per part dels Tretze i dels Jurats fent justificació dels fets amb diverses excuses.
- 15-6-1520 El virrei arriba a Xàtiva. Carta del Rei ordenant el desterrament del marquès de Sanet.
- 28-6-1520 Mort de Joan Llorens. El Rei comunica a Diego Hurtado que no pot enviar-li més tropes.
- juliol de 1520 Peticions dels Jurats al governador i altres autoritats perquè retornen a la ciutat de València. Es produeix la difusió de la Germania per l'horta.
- 11-7-1520 El Rei prohibeix als oficis disposar d'armes i utilitzar-les.
- 12-7-1520 Assalt a la Sala de Consells i extracció de documents.
- 31-7-1520 Ambaixada dels agermanats davant del rei. Aquest es mostra ambigu.
- 13-9-1520 Elecció de Caro com a mestre racional.
- 23-10-1520 Arriba a València González de Villasimpliz. Coronació imperial a Aquisgrà.
- gener de 1521 Nova elecció revolucionària dels Tretze.
- 21-2-1521 Supressió del pagament dels impostos.
- març de 1521 Alliberament de Pere Garbí de la forca. Primeres defeccions de les Germanies (Ontinyent i Cullera).

- maig 1521 Incendi de la moreria. Nova elecció de jurats, segons el sistema agermanat.
- 15-6-1521 Allistament general de tropes.
- 21-6-1521 Elecció d'un Consell de 12 ciutadans per a decidir en els assumptes de guerra. Saqueig de Picassent.
- 30-6-1521 Carta justificativa dels Jurats al Rei. Degolla de moriscos a Alcalà de Xivert.
- 3-7-1521 Setge al castell de Xàtiva per Vicent Peris (hi entra el dia 14). Batalla de Castelló. Victòria del duc de Sogorb enfront d'Estellers.
- 17-7-1521 Nova derrota agermanada a Morvedre. Repressió de la Plana.
- 25-7-1521 Batalla de Gandia amb victòria de Vicent Peris. Fugida del virrei cap a Peníscola.
- 24-8-1521 Petició per part del virrei d'ajuda al marquès de Vélez i a Catalunya. Saqueig agermanat de Gandia. Corrieres de Peris per Polop, Vilallonga i Penàguila.
- 30-8-1521 Derrota agermanada a Oriola davant Pedro Maça. Saqueig del marquès de Vélez. Urgellés fa una incursió per la Canal de Navarrés. Gran mortaldat de moriscos. Carta dels Jurats al Rei demanant el relleu del virrei.
- 8-9-1521 Vicent Peris entra a la ciutat de València, després d'embarcar a la Vila Joiosa.
- 22-9-1521 Derrota de Vicent Peris a Morvedre.
- 18-10-1521 Entrada del virrei a Morvedre.
- 19-10-1521 Torna a fer-se tria de jurats segons el sistema tradicional.

- 31-10-1521 Perdó general del virrei.
- 9-10-1521 Entrada del virrei a València.
- 18-11-1521 Atac a la ciutat d'Alzira i resistència d'aquesta.
- 25-12-1521 El marqués de Sanet arriba a Xàtiva per a intervenir com a mediador.
- 28-1-1522 El marqués de Sanet és empresonat.
- 9-2-1522 Alliberament del marqués de Sanet.
- 25-2-1522 Vicent Peris entra a la ciutat de València amb trenta homes.
- 5-3-1522 Atac a la casa de Vicent Peris i d'aquest.
- 21-3-1522 Discurs de l'Encobert a Xàtiva.
- 18-5-1522 Mort de l'Encobert a Burjassot.
- juliol de 1522 Tornada de l'Emperador Carles V a Espanya.
- agost de 1522 Victòria de l'exèrcit del virrei a Llutxent i Bellús.
- 5-12-1522 Rendició de la ciutat de Xàtiva.
- desembre de 1522 Rendició de la ciutat d'Alzira.
- 22-2-1523 Mort de Rodrigo Hurtado de Mendoza.
- 27-3-1523 Nomenament de Na Germana de Foix com a virreina.
- 11-12-1523 Arribada de Na Germana de Foix a València.
- 10-1-1524 Pregó contra els agermanats.
- 1523-1528 Repressió intermitent.
- 16-5-1528 Perdó general del Rei.

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ SOLER, M. D. (2002): *Las germanías en la gobernación de la Plana*, Servei de Publicacions, Diputació de Castelló, Castelló.
- ATIENZA, A. (2000): *Teatre valencià de la Germania*, L'Ornella, Servicis Editorials Valencians, València.
- BONILLA, L. (1973): *Las revoluciones españolas del siglo XVI*, Guadarrama, Madrid.
- CÍSCAR, E. (1974): *Moriscos i agermanats*, L'Estel, València.
- DURÁN, E. (1982): *Les germanies als Països Catalans*, Curial, Barcelona.
- (1984): *Les cròniques valencianes sobre les Germanies de Guillem Ramon Catalá i de Miquel Garcia: segle XVI*, Eliseu Climent, València.
- FELIPO ORTS, A. (2002): *La oligarquía municipal de la ciudad de Valencia: de las germanías a la insaculación*, Institució Alfons el Magnànim, València.
- (2004): *Autoritarismo monárquico y reacción municipal: la oligarquía urbana de Valencia desde Fernando el Católico a las germanías*, Universitat de València, València.
- GARCÍA, M. (1999): *La germania de València*, Acció Bibliogràfica Valenciana, València.
- GARCÍA CÁRCEL, R. (1975): *Las Germanías de Valencia*, Península, Barcelona.
- (1981): *La revolta de les Germanies*, Diputació Provincial, Institució Alfons el Magnànim, València.
- GARCÍA EDO, V. (1986): *Les Germanies a Borriana*, Departament d'Investigació Històrica, Museu Arqueològic Municipal, Borriana.

- GIMENO ROSELLÓ, M. J. (1995): *Las Germanías en Paterna: el tejido artesanal alfarero (1520-1521)*, Ajuntament de Paterna, Paterna.
- HALPERIN DONGHI, T (1980): *Un conflicto nacional: moriscos y cristianos viejos en Valencia*, Institució Alfons el Magnànim, València.
- JUAN VIDAL, J. (1985): *Els agermanats*, Ajuntament de Palma de Mallorca, Palma de Mallorca.
- MENÉNDEZ, M. (1991): *Comuneros y agermanados*, SM, Madrid.
- PÉREZ GARCÍA, P. (1996): «Conflicto y represión: la justicia penal ante la Germanía de Valencia (1519-1523)» dins *Estudis, revista de Historia Moderna*, núm. 22, pàgs. 141-198, València.
- PERIS ALBENTOSA, T. (2001): *Història de la Ribera: de vespres de les Germanies fins a la crisi de l'antic règim (segles XVI-XVIII)*, Bromera, Alzira.
- PÉREZ FERRER, F. (1976): *Les germanies i Sóller*, Mossén Alcover, Palma de Mallorca.
- PINILLA PÉREZ DE TUDELA, R. (1994): *Valencia y Doña Germana: castigo de agermanados y problemas religiosos*, Consell Valencià de Cultura, València.
- REGLÀ, J. (1974): *Estudios sobre los moriscos*, Ariel, Barcelona.
- RÍOS LLORET, R. (2003): *Germana de Foix: una mujer, una reina, una corte*, Biblioteca Valenciana, València.
- SANCHIS GUARNER, M. (1976): *La ciutat de València. Síntesi d'història i de geografia urbana*, Albatros, València.
- SERRA BARCELÓ, J. (2001): *Pau Casesnoves i les germanies a Inca*. Inca. Institut d'Ensenyament Secundari Pau Casesnoves, Documenta Balear, Palma de Mallorca.
- TEROL REIG, V. (1997): «Els síndics del Poble i Germania, reformadors de la cosa pública: constitució i intervenció de la

Germania en la política municipal a Albaida i Ontinyent», dins *Actes del primer congrés d'Estudis de la Vall d'Albaida*, pàgs. 837-873, Diputació de València i Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida, Aiello de Malferit.

VALLÉS BORRAS, V. (1990): Germania i Senyoria: la Baronia de Carlet, *Algezira*, núm. 6, pàgs. 275-284, Alzira.

—(1990): *Bases ideològiques y programa reivindicativo de la germania*, Ediciones Histórico Artísticas, Borriana.

—(2000): *La germania*, Edicions Alfons el Magnànim, València.

C. PROPOSTES DIDÀCTIQUES

1. Elabora un eix cronològic on es reflectisquen els esdeveniments més destacats del moviment agermanat.

<i>Any 1519</i>	
<i>Any 1520</i>	
<i>Any 1521</i>	
<i>Any 1522</i>	

2. Un dels esdeveniments que ajuden a explicar el moviment agermanat és l'atac dels pirates a la costa valenciana. Els dos textos següents fan referència a la incursió que va patir Cullera l'any 1503. Llig-los i extrau-ne les idees fonamentals.

No sens gran dolor scrivim a vostra majestat donant-li avís e notícia del cas que han fet setze fustes de moros en la vostra vila de Cullera, ço és, que dimecres prop passat en la matinalda, per la part de la muntanya, pus de sis-cents moros, ab gran so de trompetes e ab banderes entraren en la dita vila. E han cremat gran part de la sglesia e les més cases e morts molta gent: vells, criatures e altres que no poden anar, però se'n han portat moltes ànimes e segons som informats manquen fins ara entre moros e presos CL fins en dos-centes ànimes...

Arxiu Municipal de València
Lletres Missives, g³-34, f. 171 r.-173 r

5 de setembre de 1503

La reina Joana ordenava l'enviament de tropes d'Alzira a Cullera amb l'objectiu de defensar la plaça.

[...] Ja havem sabut lo cas e insult de Cullera e com aquella vila stà inhabitada e deserta en gran perill del present regne, com aquella sia tan prop a la marina e en tal loch situada per lo qual fàcilment moros e altres enemichs porien entrar e dempnificar a tot lo dit regne. Perque us pregam, encarregam e manam estretament que de continent trametau a la dita vila de Cullera tanta gent de peu com poreu, ben armada, per guardar la dita vila e entrada. La qual gent, estiga allí ensemps al altra gent que sta ciutat de València hi tramatrà fins que per Nós altrament hi sia provehit. E en açò no poseu alguna dilació en excusa, dificultat o consulta [...]

Arxiu Municipal d'Alzira
Cartes i Cèdules Reials Manuscrites
Signatura 020/33

3. Explica l'avalot de l'any 1520.
4. Compara els moviments de les Germanies a València, Mallorca i Catalunya amb les Comunitats de Castella.
5. Consulta Internet o alguna enciclopèdia i escriu, amb les teues paraules, un informe sobre l'Encobert i les seues aspiracions.
6. Alzira accepta el virrei Diego de Mendoza. Llig el text següent i reescriu-lo emprant paraules actuals.

València, 10 de juny de 1520

[...] Joan Miralles, en lo dit nom de sotacapità e dels síndichs e pobles de la dita vila de Algezira, dix de paraula que ell era

tramés aci per los dits síndichs, per quant tenien delliberat de tenir consell en la dita vila per a demà, que comptares onze del corrent mes de juny, per veure si.s faria enbaixada al spectable don Diego de Mendossa, visorey tramés a d'aquest regne per la cesàrea e cathòlica magestat, e que si venia a la dita vila si.l obeyrien com a virrey, e que açó no delliberaven fer fins haguessen hagut consell e parer, aixi dels dits senyors de Tretze, com encara dels damunt dits senyors de advocats de aquells [...]

Arxiu de Protocols del Patriarca
Protocol 12.394

7. Completa el mapa amb les dades següents:

Llocs saquejats pels agermanats: Alcalà de Xivert, Anna, Benicarló, Bicorp, les Coves de Vinromà, Gandia, Guadalest, Navarrés, Oliva, Penàguila, Polop, Sumacàrcer i Tous.

Batalles guanyades pels agermanats: Gandia

Batalles guanyades pels reialistes: Almenara, Bellús, Castelló de la Plana, Llutxent, l'Olleria, Oriola i Sagunt.

8. Després de llegir l'estudi introductori, resumeix com es va materialitzar la repressió sobre el moviment agermanat a les terres valencianes.
9. Alzira va ser la darrera ciutat a rendir-se. Extrau les idees fonamentals del text d'amnistia general als agermanats d'Alzira:

Nos Don Carlos por la divina clementia Emperador de Romanos Siempre Augusto Rey de Germania, Dona Joana su madre y el mismo don Carlos por la gracia de Dios [...] Nos dona Germana Reyna de Aragon como de su lugarteniente general en este dicho Reyno de Valencia. Por quanto es notorio la mayor parte de los vezinos y moradores de la Villa de Algezira y de los lugares de su contribucion que son Algemés, Guadaçuar, Cabanes, el Toro, Carcaxent, Cugullada, Ternils y Beniomacli han sido y son principalmente culpados y crimosos en los muchos y grandes delitos muertes robos incendios y danyos que se han hecho y perpetrado por la llamada germania e union que estos años cerca passados por la mayor parte de los plebeos y vezinos de esta ciudad y Reyno de Valencia y senyaladamente de dicha villa de Algezira [...] por lo qual como quiera que sus altezas y nos en su nombre podriamos y podemos justamente proceder a condenacion de muerte y confiscacion de bienes y otras gravissimas penas contra los dichos vezinos y moradores de dicha Villa de Algezira y de los dichos lugares de su contribucion que en la susodicha germania e union tan principal y obstinadamente han errado y son culpados... y que ninguna cosa hay tan conveniente a los principios como la clementia y misericordia y senyaladamente con la multitud de sus vasallos porque con ella imitan a nuestro Redemptor y Salvador Jesucristo y son amados y alabados y los subditos les deven mayor obligacion y haviendo assi mismo respecto que los que quedan por punir y castigar

en la dicha villa y lugares de su contribucion han ya venido y estan el conocimiento y arrepentimiento que deven de sus grandes yerros y culpas y delitos passados y se han reduzido a la obediencia y servicio de sus Majestades y con mucha humildad y acatamiento se han sometido a todas las penas criminales y civiles que sus Majestades o nos en su nombre tuviexemos por bien de darles conociendo ser merecedores de muerte y confiscacion de bienes y de todas las otras penas que pensar se puedan por grandes y graves que sean y postrados por tierra han embiado a supplicar muy humildemente y con mucha sustancia a sus Majestades y amos que por servicio de Dios nuestro Señor sobreseamos en las penas y rigor dicha justicia corporal y confiscacion de bienes que tan justamente merece y usamos con ellos de clemencia y misericordia y que de sus haziendas serviria a Sus Majestades y a su Regia corte con doze mil y quatrocientos ducados de oro[...]

(Na Germana, en nom de Carles V i de la seua mare, concedeix l'amnistia general als agermanats d'Alzira.)

Arxiu Municipal d'Alzira. Pergamins de la Cancelleria
Reial. Signatura 010/48

10. Després de consultar les fonts informatives que consideres convenient, redacta amb les teues paraules una biografia de Na Germana de Foix.
11. Els tribunals de la Inquisició podien aplicar la tortura a fi d'aconseguir la confessió dels detinguts. Alguns dels mecanismes més freqüents eren el poltre, l'aiguada i la carrutxa. Busca informació sobre la manera en què s'utilitzaven aquests turments i escriu un informe sobre el tema.
12. Imagina't l'execució d'un agermanat condemnat a mort i plasma-la en un relat escrit.

13. De vegades l'autoritat reial es manifesta mitjançant el poder absolut. Explica les característiques d'aquesta forma de govern que s'ha desenvolupat arreu del món europeu.
14. Fes un resum sobre qui era, on regnava i què va fer l'emperador Carles V.
15. Analitza què suposa, per a les terres valencianes i per als valencians en general, l'arribada d'un virrei d'origen castellà que no coneix el valencià.
16. Valora els efectes del canvi de llengua, per part de la noblesa, després de la desfeta de les Germanies.
17. Extrau del text següent les idees fonamentals sobre la insaculació i valora aquest sistema electiu.

[...] Primerament, statuhim e ordenam que sia feta una capça la qual sia intitulada capça de Justicia, Jurats e Mustaçaf e consellers dels homens generosos, dins la qual capça sien meses los noms dels generosos habitants de la dita vila quis trobaran ydoneus e suficients als dits officis, los quals, scrits en sengles cedules e troços de pergami, sien inclusos en sengles redolins de cera, de una matexa color e forma e de egual pes, e posats dins la dita capça, la qual sia sagellada ab lo sagell del batle e ab lo sagell del justicia de la dita vila, e apres sia mesa dins la caixa en los presents capitols e ordinacions mencionades.

Item, ordenam que en lany que segons furs e privilegis del Regne de Valencia, juxta lo nombre dels homens de paratge habitants de la dita vila, lo justicia haura esser generos, sia treta la dita capça de la dita caixa hon sera, la qual caixa, lo jorn acostumat fer eleccio de justicia, sia portada o treta en la Sala

o casa hon lo consell de la dita vila se acostuma justar, e los redolins de aquella dita capça sien per lo scriva, qui ladonchs sera del consell, buydats publicament en presencia de tots los del consell, e per aquell comptats, e apres meses en hun baci ab aygua, del qual baci per hun infant de edat de deu anys, poch mes o menys o de aquells enius segons aspecte de aquell, sia tret publicament, sens tot frau, per manament dels justicia e jurats de la dita vila, hu dels dits redolins, lo qual per lo dit infant sia mes e liurat en mans del batle o de son lochtinent, e per aquell, sia publicament ubert, e aquell qui sera trobat scrit en la cedula del dit redoli sia publicat per lo dit batle justicia de la dita vila per al any ladonchs següent. E feta la dita eleccio, de continent per lo dit scriva sien comptats los dits redolins e tornats en la dita capça, e aquella, sagellada en la forma damunt dita, sia tornada en la dita caixa, e de aço sia fet acte publich per lo dit scriva[...]

(Jaume II restableix el règim d'insaculació per a la tria d'oficis de la vila d'Alzira. 22 de desembre de 1468)

Arxiu Municipal d'Alzira
Pergamins de la Cancelleria Reial. Signatura 010/45

18. Aclareix què eren els Tretze i quines novetats va aportar, a les formes de govern municipal de la ciutat de València, la seua arribada al poder.
19. El govern municipal està format per diverses figures. Una d'elles és el mostassà. A partir del text següent, extrau quines eren les seues funcions principals.

[...] Capítols del offici de mustaçaf.

Primo, que lo mustaçaf tinga jurisdicció civil del frau que·s cometrà en pes y mesura y en que los carrers y places de dita vila y arravals de aquella estiguen desembaraçats y

nets y en coses de servituts de unes cases en altres, camins reals, cendes boçals y generals, pons, escorredors, barranchs, fites, màrgens, aygüeres y albellons, de la provissió del qual se puga recórrer y recórrega als jurats de dita vila així per via de recors com de apel·lació.

Item, que lo mustaçaf haja i tinga obligació en lo principi de son offici fer netejar tots los barranchs y escorredors que estan per los camins.

Item, que lo mustaçaf done loch a cada hu en lo mercat, així als de la terra com als forasters, y ningú hu contravinga ni rehusse pendre dit loch que dit mustaçaf li donarà, sots pena de XXX sous.

Item, que lo mustaçaf no sia gosat dexar a persona alguna cappatrons alguns del dit offici com són cànter vinader, mig cànter, quarta, mija quarta, arrova oliera, mija arrova, barcella, almut, mig almut, arrova de ferro, mija arrova, quartó, mig quartó, alna, mija alna, molles, ni altre gènere algú de cappatrons tocants a son offici, sots pena de perjur y de vint y cinch liures...

Item, que ningú sia gosat arrancar fita, rompre marge, cenda, camí, assegador ni pont, sots pena de LX sous, lo ters a l'acusador...

Item, que lo mustaçaf puixa posar y pose for en totes les coses que es venen a pes per al sustento del home y manteniment, excepto tot gènere de carn, així salada com fresca y tonyna salada, lo for de les quals coses toque als jurats de dita vila, y ningú sia gosat vendre sens for sots pena de LX sous...

Item, que ningú sia gosat vendre oli ni vi ni altra cosa que·s dega vendre en mesura sens pendre mesures del dit mustaçaf, sots pena de LX sous.

Pres de «Libre de diverses statuts e ordenacions fets per lo consell de la vila de Algezira». Edició a cura d'Aureliano J. Lairón Pla. Universitat de València. 2001, a la col·lecció «Fonts històriques valencianes».

20. Investiga i determina les equivalències actuals d'algunes mesures que aporta el text anterior.

UNITAT	EQUIVALÈNCIA ACTUAL
<i>càntir vinater</i>	
<i>quarta</i>	
<i>arrova oliera</i>	
<i>barcella</i>	
<i>almut</i>	
<i>quartó</i>	
<i>alna</i>	

21. Analitza el text següent, extret dels Furs de València. Explica el seu significat. Quins productes està prohibit traure fora de les terres del regne? Per a què es feien servir aquests productes?

[...] Item, stablim e atorgam que tothom de qualque condició sia, del regne, pusqua portar e trametre blat e vianda e totes coses e mercaderies on se volrà, exceptat en terra de enemichs del senyor rey ab qui guerregàs, e de sarrahins; et exceptant que negú no puxe traure fora la terra nostra aquestes coses vedades, ço és a saber: pegunta, seu, alquitrà, fusta, cànem, fil de exàrcia, ferro, armes e cavalls [...]

Iacobus II, rex Anno MCCC primo. Valentiae
Publicat a «Furs de València». A cura de G. Colon i
A. Garcia. Ed. Barcino, Barcelona

22. En un port de la Mediterrània occidental del segle xv destacaria la presència de dos tipus de vaixells ben dife-

rents: la galera –propulsada fonamentalment per rem, allargada, estreta, de borda baixa, d'un sol pal amb vela triangular (llatina)– i la nau i la seua variant, la caravel·la –prescindia dels remers i guanyava espai per a les mercaderies, propulsada fonamentalment per veles quadrades sostingudes per diversos pals, arrodonida i ampla, amb una borda alta.

- a) Observa els dibuixos i aporta les teues raons per a diferenciar la nau o caravel·la i la galera.
- b) Argumenta quin d'aquests dos models de vaixell devia ser més adequat per a solcar la Mediterrània i quin devia ser millor per a fer la travessia de l'Atlàntic, especialment, per al comerç amb Amèrica, que comença a desenvolupar-se a l'època de les Germanies.

23. Esbrina quins productes agrícoles porten els europeus d'Amèrica. Fes una redacció on se'n plantege la importància.
24. Descriu la manera de vestir dels musulmans.
25. Explica les cinc obligacions bàsiques que havia de complir qualsevol musulmà.

<i>Xahada</i>	
<i>Salà</i>	
<i>Saun</i>	
<i>Zakà</i>	
<i>Haj</i>	

26. Les tropes dels mascarats estaven formades per musulmans vassalls dels senyors. Les relacions entre senyors i vassalls venien regulades per les cartes de poblament, on s'establien totes les obligacions dels vassalls respecte als senyors. A continuació, reproduïm un fragment dels capítols de la carta de poblament del lloc de Càrcer, del 24 d'agost de 1610, després de l'expulsió dels moriscos. Fes-ne una lectura detinguda i redacta un quadre resum amb les obligacions que s'esmenten en el fragment.

VIII. Es estat pactat, establít, havengut, y concordat, entre les dites parts que los dits vasalls, y pobladors, que huy son, y per temps seran del present lloch de Carcer tinguen obligació de pagar los fruits de les arbres, ço es de les moreres, oliveres, y garroferes, y noguers al quart, ço es les tres parts per al vasall, y la quarta part pera el senyor en esta forma, ço es la fulla de les moreres se haja de alfarrasar de quatre en quatre anys deixant la part del senyor en les moreres, y de les oliveres se

haja de pagar lo dret en oli, ço es de quatre arrobes una per al senyor en la almasera abans de traure l'oli de la almasera, donatlos empero lo senyor almasera franca als vasalls per fer l'oli, y que ningu puixa traure olives a moldre, nia vendre fora de la almazera de Carcer sots pena de deu llivres per cascuna vegada pagadores por lo contrafaent de la senyoria, donant empero facultad lo senyor als vasalls peira que cascuna cassa casada puixa traure olives a moldre, nia vendre fora de la almazera de Carcer sots pena de deu llivres [...] Y en respecte de la particio de les garrofes de hajen de plegar, y portar per los vasalls a la Plaza, ço es al cortixo pera que quant les tinguen totes juntes se partixquen pagant al senyor de quatre arrobe una, y les tres perals vasalls; Y en respecte de les anous se hajen de partir al mateix lloch, y pagar lo dret del quart en la mateixa forma que les garrofes; Y en respecte dels fruitals de fruites verdes de menchar que huy son plantats, que lo senyor tinga facultad de pendre a son temps lo que li pareixera pera a sa cassa y que no sen puixen plantar mes sens llicencia del senyor sots pena de deu sous, y quels puga fer arrancar lo senyor exceptant empero les figueres de secar les quals se hajen de partir, y pagar apres de seques en ses cases de cinch arrobes una arroba peral senyor, y les quatre peral vasall.

Arxiu del Regne de València. Real Justicia
anys 1753-1756, llibre 19

27. Després de llegir el text feu un debat a classe sobre les qüestions que planteja, especialment sobre:
- a) El dret de ser lliure o ser obligat en aspectes de creences, símbols, vestuari...
 - b) Algun aspecte ressenyat al text s'ha repetit posteriorment, o en l'actualitat? Fets i raons que demostren si la història es repeteix o si la distinció amb senyals exteriors d'un grup d'individus s'ha fet en altres moments de la història.

Capítols que la virreina Germana de Foix, seguint instruccions de l'emperador Carles V, mana complir als oficials reials i als senyors de llocs de mudèjars, referents a la conversió d'aquests.

[...] Primerament ses magestats dien e manen que als dits moros sia prehicada la sancta fe cathòlica e la paraula de Nostre Redemptor Déu Jesucrist, e nos, per conformar ab la voluntat de ses magestats e per execució de aquella, haiam ordenat que vagen de continent per lo present regne certs predicadors a predicar en los lochs per nos designats, als quals lochs han de ésser convocats los moros habitants de alguns lochs circunvehins. Per ço, a vosaltres e a cascu de vos, de part de ses magestats e nostra, diem e per la real auctoritat manam, sots pena de mil florins de or de qualsevol contravenints exigidors, que obehint e complint los reals manaments als predits predicadors tot temps que seran requaits o vostres batles e oficials en seran requaits, donen tota favor, consell e auxili necessaris, compellint los dits moros subdits sien e vinguen a hoir la dita predicació, compellint-los ab imposició de penes axi corporals con pecuniaries, e en se cas execució de aquelles, a venir a ohir la paraula divinal.

Item, que tots los dits moros del present regne vagen senyalats de miges lunes de drap blau, per ço per execució de les dites coses que ses magestats en aquest segons capítol ordenades e mandades segons dessus diem e manam a tots los moros habitants del present regne, e a cascu de aquells que dins tres dies comptadors del dia de la publicació de la present, se senyalen de senyal de mija luna de dret blau de gramana, de mija taronja en lo sobrero o bonet, de manera que facilmente puguen ésser discernits e coneguts per moros, sots pena de ésser catius de la Cesarea e Reals magestats.

Item, manen ses magestats que a tots los moros del present regne sien levades les armes axi offensives com deffensives, per ço per execució de dits manaments scrits dessus, manam

a vosaltres dits oficials reals en vostres jurisdiccions e als duchs, marquesos e barons, cavallers e altres qualsevol senyor de vasalls dessus dits, que cascun en los lochs, dins dos dies, prenguen o per ses oficials pendre façen a mans sues totes les armes sobredites [...]

Arxiu del Regne de València
Cancelleria Reial, núm. 735

28. L'època evocada a la novel·la estava sotmesa a aparicions periòdiques de pestes i mortaldats catastròfiques. El text que mostrem a continuació és un poc anterior, no obstant això, les actuacions dels habitants d'Alzira eren semblants en les diferents èpoques, com ara durant les Germanies. Resumeix primer les idees del text i després comenta-les.

Crida per a evitar les conseqüències de les pestes.
Alzira, dia 28 de juliol de 1350

Ara hoiats, que us fan saber los honorables Justicia e jurats de la dita vila de Algezira a tot hom en general e a cascu en special, que com a lohor, gloria e servey de nostre senyor Deu Jesucrist e de la seua beneyta Mare, per tal que nostre Senyor deu per sa gran misericordia e pietat vulla mitigar e relevar de aquesta vila e terme de aquella e de altres circumvehins la plaga e pestilencia que a present per nostres demerits e pecats corre entre nosaltres e nostres circumvehins, los dits honorables Justicia e jurats havud parlament ab los honorables vicari, preveres e clero de la dita vila e altres, zelant le honor e servey a Deu e desijants obtenir ab nostre senyor Deu mitigroment e relevament de la ditas plaga e pestilencia de mortalitat, hagen ordenat e provehit que sien fetes tres solemnes e devotes processions. Ço s una demà, que sera dijous, pertint de senta Caterina e anant a senta Maria e que allis faça es diga

la missa e lo divinal offici, la segona, divendres, partint de senta Caterina a sent Agosti, e alli en la capella de la Verge Maria se diga la missa es faça lo divinal offici. E la tercera, dissapte, ajustantse a senta Maria e venint processo feta, de dos en dos, a peu descalç, ab capirons al cap, mostrant dol e tristor, e les dones ligades honestament e ab aquella mes honestitat devocio que puxen, e que axi lo ants e pregants a Deu, vinguen a senta Caterina e que alli, a senta Sperança, se diga missa es faça lo divinal offici tan solennament com se puxa. E per ço que les dites proffessos sien fetes solennement los dits honorables Justicia e jurats pregunen requeren e manen a tot hom en general e a cascun en special, que cascu se dispona en seguir a esser en les dites proffessos e divinals officis axi devotament e honesta com li sia possible. E manen encara, sots pena de sexanta solds, que no sia algu qui gos o presumesscha obrir obradors en fer fahena en los dies que les dites tres provessos se faran fins aquelles e los dits officis divinals sien fets en les dites esglesies.

Arxiu Municipal d'Alzira. Llibre dels Actes dels Jurats
e del Consell. Sig. 03/41, pàg. 29 v i 30

29. A la introducció es menciona la figura d'Eiximenis. Fes una semblança d'aquest autor i busca informació sobre la seua obra literària.
30. Fes un esbós de la portalada gòtica de la Seu de València.

31. A la novel·la s'esmenta un quadre sobre l'episodi mitològic del Judici de Paris. Quins en són els personatges? On es desenvolupa la història? Quines conseqüències va provocar el fet representat?

El Judici de Paris, Rubens

Explicació del mite:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

32. Dibuixa una taula parada com les que es descriuen en la novel·la.
33. Busca informació i escriu una recepta de cuina d'un menjar antic que actualment ja no es prepare.
34. Encara que el plànol de València que tens a continuació és posterior (està datat l'any 1705), pots utilitzar-lo per a col·locar, al lloc corresponent, el nom de les dotze portes que donaven entrada a la ciutat de València a l'època de les Germanies. Només has d'omplir les lletres que hi falten.

Porta de la Mar	Portal de Sant Vicent	Porta de Quart
Portal dels jueus	Portal de Torrent	Portal dels Tints
Portal de Russafa	Portal del Coix	Portal Nou
Porta dels Serrans	Porta dels Catalans	Porta del Real

Porta de la _ _r	Portal de _ _ _ _ V _ _ _ _ _
Portal dels _ _ _ _ _s	Portal de T _ _ _ _ _ _ _ _ _
Portal de R _ _ _ _ _ _ _ _	Portal del _ _ _ _x
Porta de _ _ _ _ _t	Portal dels T _ _ _ _ _
Portal _ _ _ _ _	Porta dels _ _ _ _ _ _ _ _s
Porta dels _ _ _ _ _ _ _ _ _s	Porta del R _ _ _ _

PROPOSTES DIDÀCTIQUES
PER A LA LECTURA DE

CRIM DE GERMANIA
DE JOSEP LOZANO

Tomàs Llopis

A. QÜESTIONS PRÈVIES

1. Escriu tot el que sàpigues de l'autor de *Crim de Germania*.
On va nàixer i quan, què i on ha estudiat, quines altres obres ha escrit, si té altres ocupacions, per què escriu, etc.
2. Ompli la fitxa tècnica del llibre:

Autor:	
Editorial:	
Lloc de publicació:	
Nombre de pàgines:	
Títol:	
Col·lecció:	
Any:	Any de la primera edició:

3. Ara que tens el llibre a les mans, examina'l per fora. Què et suggereix la imatge de la coberta?
4. En quina època creus que transcorren els fets?
5. Què significa per a tu la paraula *Germania*?
6. Què esperes trobar en aquest llibre intítulat *Crim de Germania*? De quin crim creus que parla?
7. Llig la contracoberta i tracta d'anticipar què pot significar la frase «*Crim de Germania* [...] ens mostra uns fets històrics que es poden llegir, també, en clau molt més actual». A quins fets actuals creus que es refereix?
8. Aquesta novel·la es va publicar per primera vegada fa vint-i-cinc anys. En tenies notícia?
9. Amb quin propòsit creus que un autor reescriu una obra al cap de tant temps?
10. Segons la contraportada, en què ha canviat aquest llibre des de la primera edició?

B. L'ÈPOCA I L'AUTOR

1. Llig el *Document 1* i contesta les preguntes següents:
 - a) Per què, segons els autors, podem considerar que hi ha un abans i un després de l'any 1972 en la producció novel·lística valenciana? Enumera'n els arguments.
 - b) Els autors valencians de la dècada de 1970 no se senten influïts pels de les generacions precedents. Troba en el document les raons que podrien explicar aquest fet.
 - c) Troba en el text –i enumera'ls– els corrents esteticoliteraris que van servir als nostres autors per a iniciar una nova etapa narrativa, i amplia la informació amb la lectura del *Document 3*.
 - d) Informa't sobre el concepte de *nouveau roman* i redacta'n una definició.
 - e) Enric Ferrer (*Document 3*) diu que la novel·la d'aquesta època no podia ser realista segons els models tradicionals. Continua llegint aquest text i, amb la informació que hages obtingut en resoldre la qüestió anterior, explica com representaven la realitat els autors de la dècada de 1970.

2. El *Document 2* explica la importància dels Premis Octubre per a la modernització de la nostra literatura. Resumeix-lo, i indica quan es van convocar per primera vegada.

3. Consulta la informació biobibliogràfica de Josep Lozano a la base de dades del *Qui és qui?* (<http://cultura.gencat.net/ilc/peq/cerca.asp>) i elabora'n una fitxa:

Nom complet:
Lloc i any de naixement:
Professió:
Obres publicades:
Premis obtinguts per <i>Crim de Germania</i> :
Altres premis obtinguts:

4. Per equips, feu un treball de recerca a l'hemeroteca. Repasseu els números de la revista *L'Illa* en què es parle sobre Josep Lozano i la seua obra, i redacteu-ne un dossier. A més de visitar la biblioteca del vostre centre, podeu trobar aquesta informació a l'adreça: <http://www.bromera.com>.
5. Repasseu l'entrevista de Jordi Sebastià a Josep Lozano, que formarà part del dossier elaborat a l'activitat anterior, i transcriviu què hi diu sobre la regularitat de la seua activitat com a escriptor i per què no s'hi dedica exclusivament.
6. L'escriptor d'Alginet sol documentar-se molt abans d'escriure les seues obres, especialment les de caràcter històric. Troba informació a l'esmentada entrevista sobre el seu mètode de treball.
7. Què pretén Lozano en escriure novel·les històriques?
8. Aquest autor dóna una gran importància a l'ús del llenguatge. Troba els arguments que justifiquen la seua opció.
9. Llig el *Document 4*, que explica com li va venir la idea d'escriure sobre les Germanies, i determina la importància que les arts plàstiques van tenir en el procés de creació.

C. ASPECTES ARGUMENTALS

1. Una possible definició de novel·la és la següent: «Escrit –generalment en prosa i d’una llargària considerable– destinat a delectar el lector amb narracions d’aventures heroiques (siguen relacionades amb la història o inventades) o bé amb descripcions de fets, d’accions i de caràcters que volen, o no, representar els de la vida real». ¹ En aquest sentit, creus que *Crim de Germania* s’ajusta a aquesta definició? Argumenta la resposta i debateu-la a la classe.

2. Umberto Eco² distingeix tres maneres de contar el passat. Després de llegir *Crim de Germania*, digues en quin dels tres apartats la inclouries:
 - a) El *romanç*, és a dir, el passat com a «escenografia, pretext, construcció fabulosa, per deixar que s’esbravi la imaginació».
 - b) La *novel·la de capa i espasa*, que «tria un passat *real* i reconeixedor» mitjançant uns personatges documentats històricament, els quals, sense contradir la història, realitzen actes no recollits per la historiografia, producte de la fantasia de l’autor.
 - c) La *novel·la històrica*, on «no cal que intervinguen (però hi podrien intervenir) personatges “reconeixedors en termes d’enciclopèdia” –reconeguts, reals, històricament–. El que els personatges fan serveix per fer entendre més bé la història, el que ha passat».

1. <http://www.grec.net/cgi-bin/hecc12.pgm?NDCHEC=0126774>

2. Eco, Umberto: Postil·la a *El nom de la rosa*. Destino / Edicions 62. «Llibres a mà», pàgs. 654-65. Barcelona, 1985.

3. Indica, de la relació de personatges que et donem a continuació, quins són reconeguts com a reals per la història i quins són ficticis.

NOM	REAL	FICTICI
Germana de Foix		
L'Encobert		
La Corbina		
Vicent Peris		
Felip Quzman		
Don Diego de Mendoza		
Joan Llorenç		
Mossèn Adrià		

4. Els novel·listes se serveixen de la tècnica de la datació per a situar el lector en el temps dels fets. Aquesta tècnica pot ser indirecta, per mitjà d'informacions que poden ser associades a un període més o menys llarg de temps; i directa, mitjançant l'aparició de dates concretes en què es produeixen els fets. Tanmateix, aquesta obra de Lozano consta de diferents relats situats aproximadament dins una mateixa època, tal com es pot comprovar parant atenció a l'ús de la tècnica de la datació. Amb la informació que dóna l'autor al llarg del llibre i, si pots, amb la consulta d'altres materials, elabora un quadre cronològic en què apareguen els fets històrics més destacables narrats a *Crim de Germania*.
5. Després de llegir «El banquet», fes-ne un resum de l'argument.

6. Consulta en una enciclopèdia la biografia de Germana de Foix i tria una de les opcions següents per a qualificar aquest relat, «El banquet».
- a) Realista. b) Absurd. c) Oníric.
7. Com interpretes la progressiva aparició d'elements fantàstics?
8. Compara la mort, en el relat, de Germana de Foix, i la que anuncia Vicent Andrés Estellés per a Felip V. Què tenen en comú els dos personatges? Coneixes el cas d'algun governant espanyol del segle xx que haja mort «a poc a poc, al llit»?

Aquella mort que no trobarà terme
aquella mort, excedida, a cabassos,
serà la mort del rei Felip V,
serà una mort del tot inacabable.

Es morirà a poc a poc al llit,
es morirà iremissiblement,
es morirà un glopet cada dia,
es morirà de mort inapel·lable.

Es morirà lentament, a poals,
a poc a poc, inexcusablement,
mai no del tot i sempre a poc a poc.

Serà una mort de lenta cullereta,
serà una mort com un xarop benèfic,
serà una mort de cara a la paret.

9. Imagina que vols escriure un relat sobre l'Encobert i que necessites documentar-te, com va fer Lozano. Busca in-

formació sobre el personatge a la biblioteca del teu centre o a Internet.

10. Després de llegir «El rei Encobert» i d'haver resolt l'activitat anterior, digues a quina definició de les que et donem a continuació s'ajusta més:

Crònica: Narració de fets històrics amb text seguit, respectant, generalment, l'ordre en el temps.

Relat: Narració en prosa, d'extensió inferior a la novel·la.

11. Demuestra si el text s'ajusta o no al que anomenaríem una narració realista.
12. Assenyala, si n'hi ha, els elements fantàstics d'aquest relat i indica si responen a la tradició popular o a la imaginació de l'autor. Com ho interpretaries en cada cas?
13. A *Crim de Germania* podem llegir dues versions sobre la vida de l'Encobert, una feta per un narrador extern i l'altra pel mateix Encobert en el sermó que va fer a Xàtiva. Compara-les i tracta de trobar una explicació a les divergències que hi trobes.
14. Busca informació sobre el *Cant de la Sibila*: en què consisteix, què significa, on se celebra³ i des de quan, etc.
15. Argumenta per què Josep Lozano encapçala els sermons de l'Encobert amb una versió del *Cant de la Sibila*.

3. Et recomanem que visites: <http://www.festes.org/hivern/nadal/sibila/index2.html>

16. El text citat del *Cant de la Sibila* té un to profètic, també els sermons de L'Encobert a Xàtiva i a Alzira recullen diverses profecies. Assenyala-les i digues com influeixen en la vida del personatge.
17. L'Encobert parla de l'Anticrist. Informa't sobre aquesta figura: origen, textos en què apareix, significat, etc. Com a mostra pots consultar el *Document 5*.
18. Consulta la fitxa de Lluís Castellolí i relaciona les seues activitats amb el personatge de l'Encobert.
19. Informa't sobre sant Vicent Ferrer i explica la seua influència en Castellolí i l'Encobert.
20. Podem definir el símbol com «una imatge o cosa sensible que mitjançant l'activitat del lector revela realitats de si mateix inaccessibles objectivament i científica». Al Sermó de Xàtiva, n'apareixen uns quants: sol, nit, serp, ocell, aigua i foc. Interpreta'ls.
21. Repassa els sermons de l'Encobert i extrau-ne el programa de vida en relació als aspectes religiosos i de la lluita dels agermanats.
22. Llig les fitxes de la secció «Transcripció d'algunes fitxes personals» i contesta les preguntes següents:
 - a) Per què creus que la tipografia és diferent de la de la resta del llibre? Quines altres fitxes tracta d'imitar?
 - b) On creus que podríem trobar aquest fitxer?
 - c) Quin personatge indeterminat podria ser-ne l'autor?

- d) Valora la importància que té, per al posseïdor del fitxer, conèixer la informació dels apartats següents:
- Viatges a l'estranger.
 - Valoració.
 - Referències.
 - Altres punts.
 - Ideologia.

23. L'autor diu que va trobar casualment els documents sobre la Corbina mentre feia una recerca sobre uns altres personatges. Llig la introducció on ho diu (pàg. 104) i les notes a peu de pàgina que acompanyen cada document. Amb aquesta informació, demostra si la Corbina és un personatge «reconeixedor en termes d'enciclopèdia» –en expressió d'Umberto Eco⁴– o un producte de la fantasia de l'autor.
24. El «document trobat» és un recurs literari usat sovint pels novel·listes. Quina en pot ser la finalitat? Selecciona, de les opcions que et donem més avall, les que cregues correctes, tot justificant la teua tria:
- Despistar el lector.
 - Fer més creïble la història narrada.
 - Distanciar-se dels fets i donar-ne un altre punt de vista.
 - Fer un exercici d'estil.
 - Desprestigiar els historiadors.
25. Informa't sobre Jaume Roig i resumeix el sentit del seu llibre *L'espill o Llibre de les dones*.
26. Pels diferents testimonis que declaren contra la Corbina, podem assabentar-nos dels fets des de diferents punts de

4. Veure l'apartat C, qüestió 2, d'aquestes Propostes.

vista, és el que s'anomena una «visió polièdrica». De tots els testimonis, n'hi ha algun que la defense? Quin? Creus que aquest testimoni mereixia credibilitat als ulls dels inquisidors?

27. Llig el següent fragment d'un testimoni i determina l'origen i la circulació de la informació que arribà al tribunal:

M'ha referit Caterina, mossa de servei de na Jerònima Beneito, muller d'en Joan Ferrandis d'Herèdia, que així li ho ha contat Pere Borràs, un jovenall pastador de cuina de la cuina del Real, poetastre frustrat, que fa versos d'amor amb noves rimades...

28. Fes una llista de tots els càrrecs de què és acusada la Corbina.
29. La Corbina confessa els seus delictes. Troba al llibre els mètodes que fa servir la Inquisició per a aconseguir-ho.
30. Quan hages localitzat i llegit el capítol que en parla, observa i explica com s'hi expressen les unitats de temps.
31. Llegint l'interrogatori de la Corbina, creus que tenia alguna possibilitat de salvar-se? Per què?
32. Observa en aquest interrogatori els comentaris de l'inquisidor i demostra si interpreten correctament les paraules de l'acusada. Et proposem que faces el mateix amb qualsevol altra entrevista que trobes a la premsa. Posa a cada resposta de l'entrevistat algú que sobreentenga i tergiverse les seues opinions.

33. Aclareix i justifica el sentit d'aquesta frase: «La Corbina representa un estereotip social de la mentalitat popular».
34. Amnistia Internacional elabora periòdicament un informe sobre la tortura al món. Consulta aquests documents i elabora una llista de casos en què es practica la tortura actualment.
35. Troba en el poema «A la negra Corbina» les al·lusions eròtiques expressades amb paraules de doble sentit, diminutius, etc.
36. Analitza la mètrica del poema i digues quin tipus d'estrofa és.
37. Llig «El debat» i contesta les preguntes següents:
- Classifica els participants en el debat segons siguin partidaris de la revolta o de donar confiança a la monarquia.
 - Informa't sobre els *Furs de València* i defineix la figura de *contrafur*.
 - En el text llegim que l'emperador no ha jurat els furs. Quina consideració creus que li devien merèixer els valencians? Completa la informació amb les opinions de Vicent Peris el «Dia 3 de març de l'any 1522», dins «La mort de Vicent Peris».
 - Analitza com valoren els agermanats el fet que el virrei siga castellà.
 - Troba els arguments esgrimits a favor de la validesa de la monarquia a l'època de la Germania i explicita'ls.
 - Explica breument quins són els objectius dels agermanats.
 - Comenta la frase: «Encara més: us anuncie que tal com van les coses per València, si nosaltres no som els pri-

mers a alçar-nos en armes ho faran ells! I aquest país, aquest poble, serà aixafat pels senyors, i molts anys hauran de passar abans no reviscole!» (pàg. 144). Demuestra si, realment, la novel·la històrica mira el passat per a explicar el present.

- h) Comenta la frase: «No temeu res, agermanats. Advertiu que si és greu perdre la pàtria, més mal és covar la por de perdre-la, i molt més totes dues coses» (pàg. 143).
- i) Comenta la frase: «Els cavallers ja van emprant el castellà, la llengua estrangera, i abandonant la nostra. Ni el braç eclesiàstic ni el braç militar volen, ni pensen, salvaguardar amb fermesa els drets del nostre país, ni entenen de valentia.

Hem d'acabar amb tots els renegats, els senyors, els fellons, els hipòcrites, amb tots els cara de Judes que habiten el nostre Regne.» (pàg. 147)

- 38. Llegint els arguments d'«El debat», tracta d'escriure un ideari actualitzat del «Partit Agermanat».
- 39. A la qüestió 1 de l'apartat C tens una definició de *novel·la* i a la 10, una altra de la *crònica* i del *relat*. En qualsevol cas, la diferència bàsica entre la crònica i la novel·la o el relat és la major o menor dosi de fidelitat, o de propòsit de fidelitat, a la realitat històrica. A quina definició creus que s'ajusten més «El dia de la sang» i «La mort de Vicent Peris»? Per tal de respondre correctament aquesta qüestió et recomanem que consultes els *Documents 4* i *6*.
- 40. *El retrat*. Llig el fragment de la pàgina 177 que va des de: «Davant de tots, a vint passes de les línies d'avantguarda»

fins a «ben refiat de la seua pròxima victòria» i fixa't en l'ordre que segueix la descripció:

- a) Actitud, posat del personatge.
- b) Vestuari: armadura, talabard (cinturó on va penjada l'espasa), espasa, escut, el glavi.
- c) Muntura.
- d) Actitud de confiança en la victòria.

Seguint el mateix ordre, descriu un personatge –real o imaginari– que et crida l'atenció.

- 41. *L'escena*. A la pàgina 171 llegim una descripció del campament agermanat vist pels espies mascarats. Analitza l'ordre de la descripció, tal com hem fet en l'activitat anterior, i descriu una escena que hages vist: l'ambient abans d'entrar en un concert, un partit de futbol, una festa al carrer, etc.
- 42. El capítol intítulat «Dia 3 de març de l'any 1522» és constituït per una sèrie de retrospeccions. Troba-les i reconstrueix cronològicament els fets.
- 43. Informa't sobre Francesc Eiximenis, la seua biografia i la seua obra. Fixa't especialment en la seua aportació al govern de la ciutat de València i tracta de trobar les raons per les quals va influir en Joan Llorenç.
- 44. Amb les «Memòries de Felip Quzman», afirma Vicent Salvador que «la novel·la pren, amb açò, un altre tomb, un carés diferent en aquest recolze del camí. Si la Germania havia estat, fins aquest moment, símbol de la revolta contra el poder (un poder de classe i d'opressió nacional, que determinarà la història futura d'un poble) i havia concitat,

per tant, les simpaties del lector, ara se'ns presenta una nova escena. Són els moriscos els que passen a encarnar la imatge d'un genocidi cultural i lingüístic que menaria a la seua expulsió al segle següent». Per tant, aquesta part de l'obra permet un acostament als fets des d'un punt de vista diferent: el d'un poble que va patir les conseqüències del conflicte sense participar-hi directament. Explica aquestes conseqüències respecte de:

- a) La llengua.
- b) La consciència de poble.
- c) La dignitat com a poble.

- 45. Compara les conclusions a què has arribat en l'activitat anterior amb els arguments esgrimits pels agermanats en «El debat» (activitat 38) i la situació actual del poble valencià. Hi trobes algun paral·lelisme?
- 46. El darrer capítol, «Lletres a l'absent», va encapçalat per una citació de Ramon Llull. Informa't sobre el sentit del *Llibre d'Amic e Amat* i explica si, en el context d'aquesta part de *Crim de Germania*, conserva o modifica aquest sentit inicial.
- 47. Indica qui és l'emissor de la majoria d'aquestes lletres, des d'on les escriu i qui n'és el destinatari.
- 48. Ordena cronològicament els fets narrats a les cartes.
- 49. Explica quina influència van tenir, en el desencadenament del conflicte agermanat –entre altres–, els fets que hi protagonitzen l'emissor i el destinatari de les cartes, i aclareix el «pecat» de què són acusats.

D. ASPECTES LINGÜÍSTICS

1. Actualitza i prosifica el text de Jaume Roig citat en la pàgina 106.
2. Josep Lozano ha reiterat la seua preocupació pel llenguatge. Només a manera de mostra, et proposem que consultes al diccionari totes les paraules que no conegues del «Testimoniatge d'Elionor la Morellana» (pàgs. 109-110) i en faces tres llistes segons corresponguen als registres:
 - a) Col·loquial.
 - b) Estàndard.
 - c) Culte.
3. Alguns passatges de *Crim de Germania* són plens de refranys i frases fetes. Busca quin dels significats de la pàgina següent correspon a aquests refranys.
 1. Quan el vent passa per la flauta és hora de fer córrer els dits.
 2. Vós sabeu el vent, però no el torrent.
 3. El mal camí passar-lo prest.
 4. No pot ser el corb més negre que les ales.
 5. Qui temps espera, temps li falta.
 6. On regna la força no hi ha dret ni raó (Turmeda).
 7. Prendre llengua.
 8. Comptes fets del trill: cada pedra en son clavill.
 9. Forasters vindran que de la nostra terra ens trauran.
 10. On va la corda va el poal.
 11. Voler el tros i el mos.
 12. Quedar en fum de botja.
 13. Més amarg que el sèver.
 14. A cor què vols cor què demanes.

- a) Quedar-se en una cosa insignificant.
- b) El poder autoritari només segueix les pròpies lleis.
- c) Tenir notícia vaga d'una cosa.
- d) No cal témer un mal major, perquè ja ha succeït el pitjor.
- e) Cal malfiar-se dels nouvinguts que mostren aire arrogant.
- f) S'ha de tenir ordre i mesura en el treball.
- g) Cal aprofitar les oportunitats.
- h) Demanar informació.
- i) Ser molt amarg.
- j) Amb completa satisfacció dels desitjos.
- k) No demorar l'enfrontament amb les dificultats.
- l) Es refereix a persones inseparables.
- m) Cal ser diligent.
- n) Voler-ho tot.

4. També hi trobem mots compostos: «esgarrapacristos» (pàg. 210) «rodagarberes» (pàg. 238), «escurapous» (pàg. 242), «afermamossos» (pàg. 242), «palpacuixes» (pàg. 247). Explica'n el significat en el context.

5. Forma mots compostos tot combinant els verbs del grup *a* amb els noms corresponents del grup *b*.

- a) obrir, passar, pesar, escurar, eixugar, salvar, cobrir, espantar, llançar, parar.
- b) dents, mà, brisa, llaunes, velles, port, figues, llit, vides, flames.

6. Alguns passatges del llibre presenten un llenguatge arcaïtzant. Troba i explica els arcaïsmes sintàctics i lèxics continguts en el text «*Dictis die et anno*» (pàgs. 123-124).

7. Amb quina finalitat usa l'autor aquest registre?

E. CONCLUSIONS

1. Fes una llista de tots els conflictes exposats a la novel·la que podrien tenir un paral·lelisme amb l'actualitat.
2. Exposa el teu acord o desacord sobre la idea que la novel·la històrica és una mirada al passat per a trobar resposta als interrogants del present.
3. Opina sobre el que diu Pere Calders d'aquesta novel·la:
 - a) És un llibre singular.
 - b) Es pot llegir com una novel·la.
 - c) És un llibre de contes.
 - d) És un text amb valor de lliçons d'història.
4. Demostra si és cert que *Crim de Germania* comença la narració dels fets pel final.
5. Justifica l'afirmació següent de Vicent Salvador: «No és el *Crim* exactament allò que es diu una novel·la *de personatge*. A tot estirar, es tractaria d'un personatge col·lectiu, plural, polivalent, com l'arxiu de la Inquisició. O, en un altre sentit, més profund, un sol personatge simbòlic, que seria l'home, així en abstracte, sotmès a totes les pressions, passions i batzegades de la seua circumstància.⁵»
6. Revisa les respostes que vas donar a les preguntes de l'apartat A d'aquest qüestionari i avalua el que has après, tot fixant-te en els encerts i en les errades.

5. SALVADOR, Vicent: «Estudi introductori» a *Crim de Germania*. Ed. 3 i 4. Col. «L'Estel». València, 2004. 1a Ed. dins «L'Estel» 1987. Pàg. 51.

*DOCUMENT 1: ELS CANVIS EN LA NARRATIVA
VALENCIANA A PARTIR DEL 1972*

En els trenta-quatre anys transcorreguts al llarg del període de postguerra anterior (1939-1972) només van aparèixer a la llum pública deu novel·les i un parell de novel·letes, mentre que ara tan sols en els vuit anys compresos entre el 1973 i el 1980 se'n publiquen divuit. Aquest simple acostament numèric ens dona ja una primera referència del pregon canvi succeït en el món literari valencià. Un contrast força més important encara si comparàvem no ja la quantitat, sinó la qualitat. Els novel·listes valencians sorgits en aquest últim període basteixen, com més avall tindrem ocasió de comprovar, no sols unes obres atentes i sintonitzades a les inquietuds estètico-literàries del seu temps —a la moda, vaja—, sinó també, en molts casos, intrínsecament arrodonides, brillants, homologables a la producció novel·lística de la resta del domini lingüístic. Ni en la progressiva creixença numèrica ni en el planteig estètico-literari hom pot imaginar cap tipus de lligam entre la novel·la valenciana actual i la del període anterior. Sense tradició novel·lística atractiva, els joves novel·listes naixen a la vida literària rigorosament desconnectats, o, millor, simplement ignorants dels esforços autòctons anteriors. La novel·la europea contemporània, amb especial atenció inicial al *nouveau roman*, la novel·la catalana, l'espanyola i la sud-americana, atrauen l'interés d'uns joves escriptors amb consciència de nàixer literàriament del no-res, de la manca absoluta de tradició pròpia. I no pot estranyar la seua actitud, car els esforços precedents, tan meritoris individualment com insuficients socialment, no havien aconseguit de fer arrelar una mínima tradició novel·lística. Joan Fuster advertia lúcidament açò mateix el 1972, un any abans que Amadeu Fabregat guanyàs la primera convocatòria del Premi

Andròmina dels Octubre amb *Assaig d'aproximació a «Falles folles fetes foc»*, obra emblemàtica de l'inici d'una nova etapa en la novel·la valenciana.

SIMBOR, VICENT / CARBÓ, FERRAN
Literatura actual al País Valencià (1973-1992)
Pàgs. 85-86. IIFV. Biblioteca Sanchis Guarner
València/Barcelona, 1993

DOCUMENT 2: ELS PREMIS OCTUBRE

Cal remarcar que el veritable punt d'inflexió, de la postguerra a l'actualitat, en la producció cultural i literària al País Valencià, el va determinar sens dubte la creació dels Premis Octubre de l'editorial Tres i Quatre. El 1972 havia estat convocat únicament el Joan Fuster d'assaig, guanyat per Francesc Vallverdú i Canes amb *El fet lingüístic com a fet social*, quan encara l'editorial no s'havia fet càrrec de l'organització i la dotació. La convocatòria general del 1973, amb l'Andròmina de narrativa i el Vicent Andrés Estellés de poesia, esdevingué immediatament una fita bàsica per a la normalització definitiva de la narrativa, la modernitat de la poesia i l'empenta contundent en l'assaig. Pel que fa al teatre, la renovació es va confirmar a partir de la creació del premi de Teatre Ciutat d'Alcoi, instituint l'any 1971 i atorgat en la primera convocatòria als germans Rodolf i Josep Lluís Sirera, amb l'obra *Homenatge a Florentí Montfort*.

CARBÓ, FERRAN: «La vida cultural al País Valencià»
Dins: *Història. Política, societat i cultura
als Països Catalans*. Vol. 11, pàg. 368
Barcelona, 1998

DOCUMENT 3:

LA RENOVACIÓ DE LA NOVEL·LA VALENCIANA

Les especials circumstàncies de la modernització de la nostra narrativa li asseguren uns trets ben característics. En primer lloc, per la seua importància general, cal recordar que a nivell europeu i americà la novel·la pateix una profunda crisi d'identitat. Després de la gran experiència realista, sembla que la novel·la va fent un camí de tempteigs: experimentalismes avantguardistes, *nouveau roman*, renovació de les tècniques i del llenguatge... És a dir, un allunyament de la novel·la com a representació de la realitat. En aquest context la narrativa valenciana no podia ser «realista», segons els models tradicionals, fins i tot en el contingut o la matèria real representada. Així, els nostres autors, fins i tot quan volen representar un passat històric o biogràfic, no segueixen l'exacta descripció, més o menys objectiva, del període o del fet, sinó que l'evoquen barrejat amb elements habituals en la narrativa actual: el record de la infantesa –el paradís perdut–; les preocupacions existencials, etc.

L'experimentalisme ha estat, doncs, la conseqüència més vistent d'aquesta situació general de la narrativa actual. Una part de la producció valenciana ha explorat amb audàcia –potser per l'absència de tradició immediata i vigilant– les possibilitats de la narrativa i, val a dir, s'ha situat en el context general de la literatura catalana com una vertadera punta de llança de la renovació del gènere. En aquest moment cal dir que una de les característiques d'aquesta renovació valenciana ha estat l'aproximació –no per mimetisme, precisament– als models vigents en la resta de l'àmbit cultural català, prou més aproximats als models europeus del moment.

FERRER, ENRIC: *Literatura i societat. País Valencià, segle XX*. Pàgs 150-1. València, 1981

DOCUMENT 4: LA GÈNESI DE *CRIM DE GERMANIA*

La gènesi cal situar-la l'any 1974: Tres i Quatre va publicar *Moriscos i agermanats*, d'E. Císcar i R. Garcia Cárcel, que desvetlla l'interés per la revolta. Aleshores jo estudiava a París i venia als estius. Aquell estiu vaig treballar a l'estudi del pintor Manolo Boix. També havia acabat d'aparéixer *La ciutat de València*, de Sanchis Guarner, i en el capítol dedicat a la Germania d'aquest llibre hi ha la transcripció d'un dietari que diu que Vicent Peris, assetjat pels mascarats, es refugia amb la seua família en una cambra a la qual es puja per una escala de caragol. Els enemics encenen una foguera i Vicent Peris es rendix i baixa per una altra escala que li posen a la finestra. Vicent Peris baixa, diu el dietari, «abillat amb una cuirassa de vellut verd», i aquesta imatge va colpir molt Manolo Boix. En em va proposar que jo fes algun conte i entre els dos preparàssim una exposició sobre la Germania. A partir d'aquí vaig anar interessant-me, vaig consultar bibliografia, vaig llegir dietaris i començaren a sortir els altres personatges.

Paraules de Josep Lozano reproduïdes en el dossier
«Debat sobre narrativa», *Latitud-39*
núm. 13-14 (1983), pàg. 6

DOCUMENT 5: AL VOLTANT DE L'ANTICRIST

Us he escrit, joves, perquè sou forts, perquè la paraula de Déu persevera en vosaltres i heu vençut el Maligne.

No vulgueu estimar el món ni res del que hi ha en el món.

Si un estima el món, la caritat del Pare no està en ell.

Perquè tot el que hi ha en el món –la concupiscència de la carn, la concupiscència dels ulls i l'orgull de la riquesa– no prové del Pare sinó del món.

I el món és transitori, igual com la seva concupiscència.

Però el qui fa la voluntat de Déu resta eternament.

Fills meus, la darrera hora és aquí; heu sentit dir que ve un anticrist, però ja ara, hi ha molts anticrists; per això coneixem que la darrera hora és aquí.

Han sortit entre nosaltres però no eren pas dels nostres.

Si en realitat haguessin estat dels nostres, haurien restat amb nosaltres.

Però succeeix així, perquè es vegi que no tots són dels nostres.

Vosaltres, en canvi, teniu una unció que ve del Sant i tots posseïu el coneixement.

No us he escrit pas perquè no sabíeu la veritat; al contrari, perquè la sabeu i sabeu que cap mentida no pot sortir de la veritat. Qui és el mentider, sinó aquell qui nega que Jesús és el Crist? Aquest tal és justament l'Anticrist: qui nega el Pare i el Fill.

Tot el qui nega el Fill tampoc no posseeix el Pare; el qui confessa el Fill també posseeix el Pare.

Pel que fa a vosaltres, que allò que heu sentit des del principi perduri en vosaltres.

Si perdura en vosaltres allò que heu sentit des del principi, també vosaltres perdurareu en el Fill i en el Pare. I la promesa que ens ha fet ell mateix és la vida eterna.

Vet aquí què us volia escriure sobre els qui us volen enganyar.

Vosaltres, però, com que la unció que heu rebut d'ell perdura en vosaltres, no teniu necessitat que ningú més us ensenyi, sinó que la seva unció us ensenya totes les coses, verídica

com és, i no mentidera; així, tal com us ensenyà, persevereu en ell.

Per tant, fills meus, persevereu en ell, a fi que, quan vingui, puguem tenir confiança i no siguem confosos per ell a l'hora de la seva vinguda.

Primera Epístola de sant Joan: 2, 14-28
Fundació Bíblica Catalana. Barcelona, 1968

DOCUMENT 6: LA MORT DEL REI JAUME I

E com fo en la ciutat de València, on tota la ciutat era eixida a carrera, al Reial aportaren-lo, e aquí confessà

peroliaren: moltes vegades e combregà, e puis lo *peroliaren*; e donar molt devotament pres tots los sacraments de santa l'extremunció Esglesia davant dits. E com tot hac fet, ab gran alegre que hac ab si mateix com veé la bona fi que Déus

apellar: li havia atorgada, féu *apellar* los reis sos fills (Pere, apel·lar, cridar rei de València, Catalunya i Aragó; Jaume II, rei de Mallorca, senyor de Montpeller), e aquells néts, que hi eren, seus; e a tots donà sa benedició e els adoctrinà e els pregà. E ab son seny e ab sa bona memòria,

tuit: tots comanant *tuit* a Déu, comanant si mateix, ab les mans encroades posant sobre son pit dix l'oració que nostre senyor ver Déus Jesucrist dix en la creu. E com l'hac dita, l'ànima se partí del seu cos, e se n'anà en parais a sis dies a l'eixida de juliol de l'any mil dos-cents setanta-sis, ab gran alegre e ab gran *pagament*.

pagament: satisfacció

E lleixà que el seu cos fos portat a l'ordre de Poble, qui és enmig de Catalunya, de monges blancs.

hi romàs: hi hagué

E els dols, e els plors e els plants e els crits començaren per tota la ciutat, que no *hi romàs* ric-hom,

mainader: guerrer *mainader* ne cavaller, ciutadà, dones e donzelles, que tuit anaven darrera la senyera e l'escut seu, e deu

tolta: tallada cavalls a qui hom havia *tolta* la coa. E així anaven
braidant: tuit plorant e *braidant*; e aquest dol durà en la
gemegant ciutat quatre dies.

orde: E puis tots aquells qui eren honrats acompa-
nyaren lo cos, e en cascun castell, vila o lloc on
monestir venien, així com d'abans lo solien reebre ab grans
bona fe balls, e ab grans alegres, així el reebien ab grans
anc nat: plors e crits e plants. Sí que ab aital dolor com oïts,
en bona hora lo cos fo portat a l'*orde* de Poblet. [...]

va nàixer. E podem ben dir la conclusió d'aquest senyor:
que *bona fe anc nat*, e ben perseverà e en la fin fo
mellor.

MUNTANER, Ramon: *Crònica*
Cap. 28. Edicions 62
Col. MOLC. Barcelona, 1979

BIBLIOGRAFIA

- ABRÀMOVA, MARINA (1985): «Reflexions sobre la novel·la de Josep Lozano *Crim de Germania*». Dins *L'Espill*, núm. 21, pàgs. 65-71.
- BROCH, ÀLEX (1980): *Literatura catalana dels anys 70*. Edicions 62. Col. «L'Escorpí». Barcelona.
- CALDERS, PERE (1980): «Pròleg» a la primera edició. Ed. 3 i 4. València.
- CARBÓ, FERRAN (1998): «La vida cultural al País Valencià». Dins *Política, societat i cultura als Països Catalans*. Vol 11. Barcelona.
- CREMADES I ARLANDIS, FERRAN: *Història i llenguatge*. Cairell, 4
- FERRER, ENRIC (1981): *Literatura i societat. País Valencià, segle XX*. València.
- SALVADOR, VICENT (1987): «Estudi introductori» a *Crim de Germania*. Ed. 3 i 4. Col. «L'Estel». València, 2004. 1a. ed. dins «L'Estel».

